

ולא גזר שמה ימלא את הקרנות, ונחלק בכך על רב שאסר משום שמה ימלא את הקרנות (רש"י ומייחס לר"ן), ויש מפרשים, שמה את הזרעונים שבערוגות הסמוכות שכל אחת תפנה לכיוון אחר, וכך אין תערובת בעלים, והתיר שמואל אף כשממלא את מקום הקרנות [וכאופן הראשון שבהקדמתנו לסוגיא], שלדעתו, ההיתר המכונה 'ראש תור' מועיל אף בערוגות קטנות (תוס' ד"ה ושמואל וד"ה והא, ותוס' רא"ש, ע"פ חזו"א כלאים ז, ט).

הפקיע תלם אחר על פני כולו מהו - ערוגה שיש בה הפרשי גובה, כגון שחפר חריץ בערוגה, האם הפרש הגובה של החריץ משאר הערוגה מהווה היכר והבדלה משאר הערוגה, שיהיה מותר להוסיף ולזרוע בעומק החריץ שורה נוספת של זרעונים מאחד מחמשת המינים, או אפילו ממין שיש, למרות שאין ביניהם שיעור הרחקה הנדרש של שלשה טפחים (רש"י ומייחס לר"ן בדעתו), ויש מפרשים, שהספק על ערוגה שגובהה אחד בכל שטחה, והספק על המין החמישי שהתירה המשנה לזרוע במרכז הערוגה, האם מותר לזרוע ממנו שורה שלימה, שהיתר זריעת חמשה מיני זרעונים בערוגה מיוסד על אחד משני דינים, או על הפרש שלשה טפחים בין זרע לזרע, או על זריעה לכיוונים שונים הגורמת להבדלה ולהיכר, ומעתה אף אם הזרע החמישי היא זרוע על פני שורה שלמה יש להתיר, וכגון שזרוע שורה במרכז הערוגה מצפון לדרום, שאם באנו לדון על כלאים בין שורה זו לזרעונים שנזרעו בקצוות הערוגה באותו כיוון, מצפון לדרום, יש להתיר משום שיעור הרחקה שלשה טפחים שיש ביניהם, ואם באנו לדון על כלאים שבין שורה זו לזרעונים שנזרעו בקצוות הערוגה בכיוון שונה, ממזרח למערב, יש להתיר משום שזריעה לכיוונים שונים גורמת להבדלה ולהיכר [וכדרך ההיתר הנוהג בזריעה בגבולות הערוגה, שהזרעונים שמצפון לדרום מגיעים עד סמוך לזרעונים שממזרח למערב], או דלמא לא התירו חכמים לזרוע מהמין החמישי אלא גרעין אחד במרכז הערוגה בלבד [וכמו שפירש רש"י במשנה], שבשטח קטן החמירו חכמים שלא יהיה ניכר כערבוביא (חזו"א כלאים ז, ט).

שורה אחת של קשואין וכו' אסור, ששורה אחת אינה מועילה להיכר (רש"י), ואפילו כשחפר חריץ בין הגידולים השונים (מייחס לר"ן).

ועגל בה חמשה וממלא קרנותיה כל מה שירצה, שבצורת זריעה מיוחדת זו נוהגים שתי קולות: [א] שניתן לזרוע כמות גדולה מהמין החמישי שבפנים הערוגה, לפי שצורת הזריעה העגולה מפרידה בין המין החמישי לבין הזרעונים שבצדדים, ואף שאין הרחקה המונעת את הניקה בין הזרעונים שבצדדים לזרעונים שבעיגול. [ב] שניתן לזרוע ערוגות רבות סמוכות זו לזו שבכל אחת מהן חמשה זרעונים שונים, ואף שאין הרחקה בשיעור שלשה טפחים בין הערוגות [ובשונה מערוגה בצורת זריעה רגילה, שאסור לזרועה סמוך לערוגות אחרות לדעת רב, או שמוטר רק כאשר זורעה באופן חלקי, לדעת שמואל] (ע"פ רש"י ומאירי).

והא איכא דביני וביני - שבין ערוגה לערוגה יש גבול בשיעור טפח לכל ערוגה, ומלשונו של רבי יוחנן שאמר 'הרובה למלאות כל גינתו ירק', הבינה הגמ' שזרועה גם הגבולות האלו, ואם כן יש תערובת בין הגידולים (רש"י וריטב"א בדעתו).

גזירה שמה ימלא את הקרנות, ואחר כך ימלא בטעות גם את קרנות הערוגה הסמוכה, ויעבור על איסור כלאים (רש"י), ומשום סייג אסרו חכמים להשתמש בהיתר זריעת חמש זרעונים בערוגה שבין הערוגות, גם באופן שמרחיק כראוי (מאירי ומייחס לר"ן לעיל ע"א), שיתכן שזרוע כל ערוגה בזמן אחר ולא ידקדק למנוע את הכלאים ביניהם, מה שאין כן בערוגה אחת, מותר לזרוע בה חמש זרעונים, שכיין שזורעה בפעם אחת, ודאי ידקדק לזרועם באופן המותר (רמב"ן פד, ב בת"ל שני; ח"י הר"ן פה, א), ועוד, שכיין שכל ערוגה עומדת לעצמה, עלולים לטעות שאין ערוגה אחת אוסרת על חברתה (רשב"ם, בקובץ שיטות קמאי; חזו"א כלאים ז, יג).

ולא יהא אלא ראש תור ירק - שזריעה בצורה שנקראת 'ראש תור' משמשת דוגמה להלכה יסודית בהלכות כלאים, שיניקה משותפת של שני מינים אינה אוסרת כל זמן שיש היכר בין המינים [גדר הלכה זו, ראה בביאורנו לעיל (ע"א ד"ה וקיס)], ומדוע אסור לזרוע על סמך היתר זה כמה ערוגות זו לצד זו, שבכל אחת חמשה זרעונים שונים, שכל ערוגה ניכרת ומופרשת לעצמה, בכך שהיא זרועה בצורה המיוחדת של ארבעה זרעונים מארבע רוחות הערוגה ואחד באמצע, וגבול טפח סביב (רש"י, וחזו"א כלאים ז, א, בדעתו).

אין ראש תור בערוגה, שהדין המכונה 'ראש תור', המתיר יניקה משותפת של שני מינים כשיש היכר ביניהם, לא נאמר בין שתי ערוגות קטנות של ששה טפחים העומדות זו לצד זו, ונראות כשדה אחת גדולה (רש"י), אכן, באופנים שיש היכר משמעותי בין הזרעונים השונים, נוהג הדין המכונה 'ראש תור' גם בערוגות קטנות (חזו"א כלאים ז, א-ב).

ושמואל אמר וכו' הקדמה: לעיל בסוגיא נדונו שני אופנים של היתר זריעת ערוגה בין הערוגות [היינו, זריעת תשע ערוגות שכל אחת מהן זרועה בחמשה מיני זרעונים שונים, ארבעה על ארבע רוחות הערוגה ואחד באמצע], האופן הראשון, כשאנו ממלא את מקום הקרנות, שזרוע את הקרנות באופן חלקי [כמצוייר בגמ' לעיל (ע"א)], ויסוד ההיתר, משום שיש שיעור הרחקה ראוי בין הזרעונים שבערוגות השונות, ולדעת רב אסור לזרוע כן, משום שחששו חכמים שמה ישכח ויזרע את הקרנות לכל אורכם. האופן השני, כשממלא את מקום הקרנות לכל אורכן, ויסוד ההיתר משום הדין המכונה 'ראש תור', שיניקה משותפת של שני מינים אינה אוסרת כל זמן שיש היכר ביניהם, ולדעת רב אסור לזרוע כן, לפי שבערוגות קטנות לא נאמר היתר זה. עתה תובא דעת שמואל שמוותר לזרוע ערוגה בין הערוגות, וצריך להבחין האם כוונתו להתיר בזריעה כאופן הראשון, או שכוונתו להתיר בזריעה כאופן השני (וכפי שיבואר להלן).

והא קא מיתערבי בעליה [העליונים של הערוגה הסמוכה לה (רש"י)], שבהוה אמינא סברה הגמ' שלדעת שמואל מותר אף כשממלא את הקרנות [וכאופן השני שבהקדמתנו לסוגיא] (מייחס לר"ן), וכיון שיש הרבה גידולים שונים בתוך שטח קטן, ראוי לאסור כשהעלים מתערבים זה בזה, למרות שבדרך כלל בכלאי זרעים אין הקפדה על תערובת העלים, כל זמן שהזרעונים שבפנים האדמה מרוחקים כהלכה (חזו"א כלאים ז, ט).

בנושה שורה לקאן ושורה לקאן, שלא התיר שמואל אלא כשאנו ממלא את מקום הקרנות [וכאופן הראשון שבהקדמתנו לסוגיא],